

№ 20 Тақырыбы: *Логарифмдік теңдеулер және олардың жүйелері*
 Атыханов Талғат Атыханұлы
 (асты сызылған курсив сөздердің орнында оқушы дәптерінде бос орын қалдырылады)

<p>Оң жақ бағандағы тапсырмаларды құрастырушы мұғалімдердің есіне:</p>	<p>I кезең. Мұғалім алғашқы 7-10 минутта: а) ұйымдастыру сәтін өткізеді; б) өткен тақырып бойынша берілген деңгейлік тапсырмаларды үйде аяқтап орындап келу дәрежесі тексеріледі; в) төмендегі «Көпір» тапсырмаларын тексереді (алдымен жеке тексеріп шығады, сосын фронталды тексереді).</p>
<p>«Көпір» (жеке жұмыс) тапсырмалары өткен тақырыптар бойынша жаңа сабақты меңгеруге негіз болатын қайталау тапсырмалары</p>	<p>Сұрақтаға жауап бер.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Көрсеткіштік теңдеу дегеніміз не? <u>Айнымалы дәрежедегі теңдеуі.</u> 2. Көрсеткіштік теңдеуді қандай тәсілмен шығарамыз? а) <u>Бірдей негізге келтіру.</u> б) <u>Жаңа айнымалыға енгізу.</u> 3. Логарифм дегеніміз не? <u>$a^x = b \quad x = \log_a b$</u> 4. Ондық логарифм дегеніміз не? <u>$\log_{10} x = \lg x$ ондық логарифм, негізі он болатын логарифм.</u> 5. Натурал логарифм дегеніміз не? <u>$\log_e x = \ln x$ натурал логарифм, негізі e саны болатын логарифм.</u> 6. e неге тең? <u>$e \approx 2,7$ иррационал саны шектеусіз периодсыз.</u> 7. Логарифмнің негізгі қасиеттерін ата <ul style="list-style-type: none"> • <u>бір санының логарифмі нөлге тең, яғни $\log_a 1 = 0$;</u> • <u>негізі a болатын a санының логарифмі бірге тең, яғни $\log_a a = 1$;</u> • <u>көбейтіндінің логарифмі көбейткіштердің логарифмдерінің қосындысына тең, яғни $\log_a (N_1 \cdot N_2) = \log_a N_1 + \log_a N_2$;</u> • <u>бөлшектің логарифмі алымының логарифмі мен бөлімінің логарифмінің айырымына тең, яғни $\log_a \frac{N_1}{N_2} = \log_a N_1 - \log_a N_2$;</u> • <u>дәреженің логарифмі дәреженің көрсеткішін негіздің логарифміне көбейткенге тең, яғни $\log_a N^p = p \log_a N$</u> • <u>Егер $N > 0$ болса, онда $\log_{a^q} N^p = \frac{p}{q} \log_a N$ теңдігі орындалады</u> • <u>түбірдің логарифмі түбір астындағы өрнектің логарифмін түбір көрсеткішіне бөлгенге тең, яғни $\log_a \sqrt[m]{N} = \frac{\log_a N}{m}, N > 0$;</u> • <u>жаңа негізге көшу: $\log_a N = \frac{\log_c N}{\log_c a}$.</u>
<p>II кезең (топтық жұмыс) жаңа сабақты топтық жұмыс барысында оқушылардың өз бетімен меңгеруіне жағдай жасау: а) оқушылар төмендегі «Білу», «Түсіну», «Талдау», «Жинақтау» тәсілдеріне сәйкес тапсырмаларын өздері толтырады (20 минут); ә) жауаптарын мұғаліммен бірге талдайды (25 минут). Нәтижесі ауызша марапатталады.</p>	
<p>1-қадам (топтық жұмыс) - теория бойынша «Білу» критерийінің индикаторлары: (тақырып мазмұны бойынша кім? не? қандай? қалай? нені? қашан? не істеді сияқты сұрақтарға жауап беретін толық ақпарат іріктеліну керек)</p>	<p>Анықтама: $\log_a f(x) = \log_a g(x)$, ($a > 0, a \neq 1, f(x) > 0, g(x) > 0$) (1) түрінде берілген немесе осы түрге келетін теңдеуді логарифмдік теңдеу деп атайды. Мысалы $\ln x^2 + \ln x + 3 = 0$ теңдеуі логарифмдік теңдеуі болады.</p>
<p>2-қадам (топтық жұмыс) - теория бойынша «Түсіну» критерийінің индикаторлары: (неге? неліктен? себебі? не үшін? сұрақтары оқушының жоғарыда берген жауаптарына оларды тереңдету үшін қойылады)</p>	<p>Логарифмдік теңдеуді шешу үшін:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Теңдеудің екі жақ бөлігін бірдей негізге келтіру;</u> • <u>Жаңа айнымалы енгізу;</u> • <u>Потенциалдау қолданылады;</u>

<p>3-қадам-(топтық жұмыс) теория бойынша «Талдау» критерийінің индикаторлары: 1.Салыстыр, 2. Айырмашылығы неде? 3. Ұқсастығы неде? 4.Тақырыптың басты идеясын жаз деген тапсырмалар болу керек. Немесе 1-3 тапсырмаларды Венн диаграммасы арқылы қамтуға болады.</p>	<p><i>Логарифмдік теңдеулерді шешкенде, логарифмдік функцияның анықталу облысы оң сандар екенін ескеріп, x айнымалысының мүмкін мәндер жиынын анықтап алуға болады. Содан кейін теңдеуді шешіп, түбірлердің анықталған жиынға тиістілігін тексерсек жеткілікті.</i></p> $\log_a f(x) = \log_a g(x) \Leftrightarrow \begin{cases} f(x) > 0, \\ f(x) = g(x); \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} g(x) > 0, \\ f(x) = g(x). \end{cases}$ <p>$\log_a f(x) = \log_a g(x)$ теңдеуінен $f(x) = g(x)$ теңдігіне ауысуды <i>потенциалдау</i> деп атайды.</p>
<p>4-қадам-(топтық жұмыс) теория бойынша «Жинақтау» критерийінің индикаторлары: Қорытынды шығар, анықтама бер, мазмұнды жүйеле, кестені, тірек сызбаны немесе сөзжұмбақты толтыр, немесе өзің құрастыр тағы с.с. басқа түрдегі тапсырмалар оқушының жоғарыдағы «тақырыптың басты идеясына» жазған жауабына қойылады</p>	<p>Анықтама: Құрамында логарифмдік теңдеулері бар теңдеулер жүйесін логарифмдік теңдеулер жүйесі деп атаймыз. Логарифмдік теңдеулер жүйесін шешу үшін логарифмдік теңдеулерді және алгебралық теңдеулер жүйесін шешу тәсілдері қолданылады.</p>
<p>Оқулықпен жұмыс (5 минут): төмендегі «Қолдану» және оқушының тақырып мазмұнына «Баға беруі» тәсілдеріне сәйкес, яғни рефлексия жасауға, эссе жазуға арналған, практика жүзінде бекіту тапсырмалары орындалады. Нәтижесі ауызша марапатталады.</p>	
<p>5-қадам - (топтық жұмыс) практикада бекіту. Практика жүзінде «Қолдану» критерийіне сәйкес оқулықпен жұмыс жүргізу барысында тек қарапайым тапсырмалармен бекіту жүргізіледі. Дайын формулалар арқылы есептер шығару орындалады</p>	<p>1-Мысал. $\log_4(2x + 8) + \log_2(2x + 3) = \log_2(2 - 4x)$ теңдеуінің түбірлерін табындар. Шешуі: x айнымалысының мүмкін мәндер жиынын анықтайық: $\begin{cases} 2x + 8 > 0, \\ 2x + 3 > 0, \\ 2 - 4x > 0 \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} x > -4, \\ x > -1,5, \\ x < 0,5. \end{cases}$ Теңсіздіктер жүйесінің әрбір теңсіздігінің мәндер жиынын Координаталық түзуге түсірейік. Сонда x айнымалысының мәні $-1,5 < x < 0,5$ теңсіздігін қанағаттандыру керек. Логарифмдік теңдеуді (1) теңдеудің түріне келтірейік. Ол үшін теңдеудің сол жақ бөлігін тепе-тең түрлендіреміз: $\log_2(2x + 8) \cdot (2x + 3) = \log_2(2 - 4x)$ Потенциалдау арқылы келесі мәндел теңдеуді аламыз. $(2x+8) \cdot (2x+3) = 2-4x, x^2+13x+11=0$, түбірлері $x_1 = -5,5$ және $x_2 = -1$. 1. $x = -5,5$ бөгде түбір, себебі x айнымалысының мүмкін мәндер жиынына тиісті емес. Берілген теңдеудің түбірі $x = -1$</p> <p>2-Мысал. $\begin{cases} x - y = 8 \\ \log_3 x + \log_3 y = 2 \end{cases}$ жүйесін шешейік. Шешуі: x және y айнымалыларының мүмкін болатын мәндер жиыны оң сандар. Логарифмнің қасиеттерін қолданып, берілген жүйені түрлендіреміз. Сонда $\begin{cases} x - y = 8 \\ \log_3 xy = \log_3 9 \end{cases}$ теңдеулер жүйесін аламыз, ал шыққан теңдеулер жүйесі келесі жүйемен мәндел $\begin{cases} x - y = 8 \\ xy = 9 \end{cases}$ соңғы теңдеулер жүйесін орын ауыстыру тәсілі арқылы $y^2 + 8y - 9 = 0$ квадрат теңдеуін аламыз, Виет теоремасын пайдаланып теңдеу түбірлері $y_1 = 1, y_2 = -9$, онда сәйкесінше $x_1 = 9, x_2 = -1$. x және y айнымалыларының мүмкін болатын мәндер жиыны оң сандар болғандықтан теңдеулер жүйесінің жауабы: (9; 1)</p>
<p>6-қадам (топтық жұмыс): «Баға беру» (Сен қалай ойлайсың? Не істер едің? деген тапсырмалар оқушыға жоғарыда алған білімін (теория бойынша) және біліктілігін (практикасы бойынша) өмірдегі жағдаяттарды шешуге бағытталып қойылады</p>	<p>Логарифмдік теңдеулерді шешу алгоритмі:</p> <ul style="list-style-type: none"> • логарифмдік функцияның анықталу облысы оң сандар екенін ескеріп, x айнымалысының мүмкін мәндер жиынын анықтау. • Теңдеудің екі жақ бөлігін, логарифм қасиеттерін пайдалана отырып бірдей негізге келтіру. • Теңдеуді потенциалдаймыз. • Шыққан алгебралық теңдеу түбірлерін табамыз. • x айнымалысының мүмкін мәндер жиынын ескеріп, теңдеу түбірлерін табамыз.

қамтуға болады.	
3-қадам (жеке жұмыс): Практика жүзінде «ҚОЛДАНУ» критерийіне сәйкес (II кезеңдегіге 5-қадам қарапайым тапсырмалар үлгісіндегі тапсырмалардың өзгертілген жағдайдағы нұсқасы орындалады)	<p>№ 98. $\begin{cases} \log_4 x - \log_2 y = 0, \\ x^2 - 2y^2 - 8 = 0. \end{cases}$</p> <p>№ 99. $3\log_x \frac{1}{14} + \log_{14} \frac{1}{x} = 4$</p>

2-аралық нәтиже:

Бірінші деңгейде қалыптасқан күзіреттілік (білім, біліктілік) деңгейінің сапалық өлшемі (**бірінші аралық өлшемі**): – «дұрыс», «толық» деген **білім сапасының түрлерімен** сипатталады (Ю.К.Бабанский). Оқушының бұл алғашқы қадам нәтижесінің **сандық өлшемі** – бес балл = «сынақтан өтті» = «қанағаттандырарлық» білім деңгейінің өлшемі = «3» журналға қойылады, егер келесі деңгей тапсырмаларын меңгере алмаса.

	III деңгей (9 балл + 3 балл = 12 балл)			
1-қадам (жеке жұмыс) - теория бойынша «Жинақтау» критерийінің қорытынды шығаруға бағытталған индикаторлары: Қорытынды шығар, анықтама бер, мазмұнды жүйеле, кестені, тірек сызбаны, сөзжұмбақты толтыр немесе өзін құрастыр тағы с.с. басқа түрдегі тапсырмалар оқушының жоғарыдағы «тақырыптың басты идеясына» жазған жауабына қойылады. II-кезең, 4-қадамда «жинақтауға» берілген тапсырма басқа формада беріліп, баланың білім деңгейі бағаланады.	Жауаптар арасынан теңдеу түбірлерін табыңдар және бұл теңдеулер қандай теңдеулер деп аталады.			
	1	$\log_2(3x - 1) - \log_2(4 - x) = 4 - \log_2(x - 1)$		
2	$\log_6 x = 1 - \log_6(x - 1)$			
3	$\log_5(x + 1) + \log_5(x - 1) = 3 \log_5 2$			
Жауаптары				
A	B	C	D	
1;4	3;-2	3;-7	3	
2-қадам (жеке жұмыс): «Баға беру» (Сен қалай ойлайсың? Не істер едің? деген тапсырмалар оқушыға жоғарыда алған білімін (теория бойынша) және біліктілігін (практикасы бойынша) өмірдегі жағдаяттарды шешуге қолдана алу дәрежесі бағаланады.	<p>№ 100. $\log_2 \left(x \log_{2^6} x^3 \cdot \log_x \sqrt[4]{\sqrt{2}} \right) = 14$</p>			
	3-нәтиже:			
үшінші деңгейдің нәтижесі (түбегейлі көзделген нәтиже): алғашқы екі деңгейде жинаған 9 баллға + 3 балл = 12 балл = «5» журналға қойылады. Оқушының білім сапасы білім стандарты көлемінде «дұрыс», «толық», «әрекеттілік» пен «тереңділік»-ке «жүйелілік» пен «саналылық» қосылып, барлығының жиынтығы «берік» білім болып саналады (Ю.К. Бабанский).				